

Курилін Іван Ростиславович,

доцент кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА В ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Огляд є важливою слідчою (розшуковою) дією, під час проведення якої слідчий виявляє, сприймає, вивчає та фіксує стан, властивості і ознаки матеріальних об'єктів, що знаходяться на місці події або пов'язані з розслідуваною подією, з метою виявлення фактичних даних, які мають значення для встановлення істини у справі [5, с. 95].

У процесі розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності своєчасне та якісне проведення слідчого огляду із використанням спеціальних знань дозволяє слідчому виявити, зафіксувати, вилучити різні види слідів та інші об'єкти, при дослідженні яких встановлюються обставини події.

Огляд залежно від характеру об'єктів, поділяється на види, одним з яких є огляд місця події. Огляд місця події (місцевості, приміщення) є першочерговою та, як правило, невідкладною слідчою (розшуковою) дією, яка наближена за часом проведення до події злочину, а тому несвоєчасне його проведення при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності, тягне можливу втрату важливих доказів [3, с. 3–12].

Як свідчить судово-слідча практика, різноманітність обстановки місця події та обставин, які належить з'ясувати під час огляду місця події при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності, різнохарактерність об'єктів (компакт диски, комп'ютерна техніка, засоби поліграфії, документи та ін.), які вивчає слідчий, а також складність завдань, що доводиться часто вирішувати йому в зв'язку з виявленням, вилученням та фіксацією зазначених об'єктів, обумовлюють необхідність використання спеціальних знань і залучення до огляду, з цією метою, відповідних спеціалістів.

Однією з передумов успішного проведення огляду місця події є ретельна попередня підготовка слідчого до нього.

Вже на першій стадії огляду, до виїзду на місце події, слідчий залежно від характеру події і слідчої ситуації, за наявності достатньої

інформації про подію, може запросити відповідного спеціаліста та отримати від нього консультацію з питань подальшої підготовки до огляду, його учасників, намітити план дій, обговорити, які науково-технічні засоби необхідні, разом із спеціалістом перевірити їх наявність, комплектність та справність.

Під час самого огляду слідчий може прийняти рішення про залучення нових спеціалістів, якщо у цьому виникає потреба. У кримінальних провадженнях про злочинне порушення прав інтелектуальної власності спеціалісти сприяють слідчому в з'ясуванні обстановки місця події, визначаючи його межі та послідовність подальшого огляду, надають технічну допомогу тощо. Остання необхідна тоді, коли умови огляду специфічні й обстановка слідчому незнайома (наприклад, цех великого поліграфічного підприємства, значна кількість комп'ютерної техніки та поліграфічного устаткування тощо). Спеціаліст може звернути увагу слідчого на об'єкти, які важливо детально оглянути, виділивши ті, що необхідно оглянути у першу чергу; надати допомогу в організації робочого місця (наприклад, підключення освітлення, підготовка до застосування науково-технічних засобів, настройка вимірювальних приладів тощо), налагодження вентиляції та організація захисту від шкідливих впливів якщо у поліграфічному цеху йде виробничий процес тощо.

Завершивши підготовчі дії слідчий збирає учасників огляду, і проводить інструктаж, роз'яснюючи їх функції та завдання. Під час інструктажу слідчий, після консультації із спеціалістами, з питань, що виникли (наприклад, про обставини події, механізм її розвитку), пояснює учасникам, на яку допомогу він очікує від них у процесі огляду.

Після підготовчих заходів слідчий приступає безпосередньо до огляду. На даній стадії спеціаліст може виступати консультантом. У всіх випадках його участі під час проведення огляду у кримінальних провадженнях про злочинне порушення прав інтелектуальної власності, він разом із слідчим, послідовно, за наміченим планом, вивчає матеріальну обстановку, за необхідності дає роз'яснення щодо значення окремих об'єктів та про способи більш детального їх вивчення, за завданням слідчого проводить фотографування місця події.

На динамічній стадії огляду спеціаліст допомагає визначити послідовність вивчення об'єктів та використання науково-технічних засобів і прийомів з метою виявлення, закріплення, вилучення слідів, з'ясувати їх походження, механізм утворення. За необхідності допомагає описати це у протоколі огляду місця події.

При динамічній стадії огляду частіше за все виявляється корисною допомога інспектора-криміналіста (техніка-криміналіста), який володіє прийомами та засобами виявлення і дослідження різних слідів, особливо – мікрослідів, слідів запаху, латентних слідів рук тощо.

Участь спеціалістів при застосуванні нетрадиційних прийомів та засобів виявлення і фіксації слідів та інших об'єктів важлива тим, що він знає не тільки їх призначення, а й якості (умови взаємодії з поверхнею, ступінь усадки, час затвердіння) та може застосувати їх без ризику пошкодження речового доказу.

На цій же стадії спеціаліст виконує різні доручення слідчого, які пов'язані з виявленням, фіксацією та вилученням слідів й інших речових доказів. Наприклад, він може вилучити рослину, інтегральну мікросхему, знайти в комп'ютері певну програму або файл, провести фото- та відеозйомку упакування об'єктів, скласти план чи схему.

На заключному етапі огляду місця події у кримінальних провадженнях про злочинне порушення прав інтелектуальної власності, коли слідчий підсумовує проведену роботу, спеціаліст допомагає описати обстановку, звертає його увагу на суттєві ознаки предметів і слідів, які повинні бути відображені у протоколі.

Також, під час проведення огляду місця події у зазначеній категорії проваджень, для отримання вірного уявлення про об'єкт іноді необхідні спеціальні знання та навички спеціалістів різного профілю, тому доцільно залучати спеціалістів з комп'ютерної техніки, програмістів, товарознавців, поліграфістів, біологів тощо.

Участь групи спеціалістів у проведенні огляду під час розслідування таких проваджень, обумовлюється складною обстановкою на місці події (наприклад, наявність на місці події значної кількості поліграфічного упакування, різноманітних носіїв інформації, складного поліграфічного обладнання, значної кількості різноманітних сортів рослин тощо). Спеціалісти різного профілю знань у цих випадках залучаються почергово, у разі виникнення під час огляду необхідності у з'ясуванні спеціальних питань, які потребують певних професійних знань.

Під участю групи спеціалістів при огляді слід розуміти спільну роботу двох чи більше спеціалістів різного профілю знань під керівництвом слідчого з виявлення, закріплення та вилучення доказів, а також з'ясування питань, які виникають під час вивчення слідів, предметів та обстановки. Підготовка та проведення огляду з участю групи спеціалістів суттєво не відрізняється від раніше розглянутих правил і рекомендацій. Слідчий перед тим, як приступити до огляду з

участю групи спеціалістів різного профілю, на основі загального огляду місця події, повинен сам чітко з'ясувати матеріальну обстановку. Спеціалісти разом із слідчим оцінюють обстановку, визначають послідовність своїх дій, обговорюють питання, які потрібно з'ясувати під час проведення огляду, інформують один одного та слідчого про результати своїх спостережень, про виявлені сліди і речові докази, дають пояснення із спеціальних питань. У ході проведення інструктажу усіх учасників огляду слідчий одночасно ставить перед кожним спеціалістом певні завдання, спрямовані на виявлення, фіксацію та вилучення слідів і об'єктів на місці події, обговорює з ними план та послідовність подальшої роботи.

Спеціалісти, ознайомившись з обстановкою, залежно від поставлених перед ними завдань, можуть ставити один одному запитання, обговорювати майбутні дії. Проте слідчий організовує та спрямовує їх дії, з'ясовує, відбирає та фіксує необхідну інформацію, отриману під час проведення огляду місця події, предметів і слідів, приймає у ході огляду необхідні рішення.

Отже, участь спеціаліста у огляді місця події у кримінальних провадженнях про злочинне порушення прав інтелектуальної власності розширює можливості у роботі зі слідовою інформацією, забезпечує якісне виявлення, фіксацію, вилучення знайдених слідів і предметів, сприяє розшуку і викриттю злочинців.

Список використаних джерел

1. Андрушко П.П. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні. К.: Форум, 2004. 160 с.
2. Криміналістика: підручник / [Біленчук П.Д., Лисиченко В.К., Клименко Н.І. та ін.]; за ред. П.Д. Біленчука. [2-ге вид., випр. і доп.]. К.: Атіка, 2001. 544 с.
3. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посіб. / Бахін В.П., Весельський В.К., Клименко Н.І. та ін.; за ред. Н.І. Клименко. К.: Юрінком Інтер, 2005. 216 с.
4. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексеев та ін. К.: Центр учбової літератури, 2015. 544 с.
5. Ціркаль В.В. Участь спеціалістів при проведенні слідчих дій: кримінально-процесуальні, організаційні й криміналістичні аспекти: навч.-практ. посіб. К.: Кантрі Лайф, 2003. 184 с.